

УДК 378.14:364.442.2

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2021.9-10.263666>

ORCID 0000-0001-6538-6256

ДУХОВНІ ОСНОВИ УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Леся Лебедик,

докторка педагогічних наук, доцентка кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У статті з'ясовано духовні основи успішної професійної соціалізації студентської молоді в сучасних умовах інформаційного суспільства. Авторкою визначено сутність основних понять дослідження – «духовність» (категорія буття людини, що виражає її здатність до творення культури та самотворення), «професійна соціалізація» (засвоєння людиною певної професії, здобуття специфічного рольового знання, коли професійна роль пов'язана з розподілом праці), «заклад вищої освіти» (інституція професійної соціалізації особистості, пов'язана з вибором нею фаху, поглибленням світогляду і остаточним закріпленням фахової соціальної ролі), «релігійна соціалізація» (процес, за допомогою якого соціум передає від покоління до покоління систему релігійних знань, орієнтації, настанов, набутих за період життєтворчості людства, нації, індивіда).

Виділено умови професійної соціалізації студентської молоді в освітньому просторі закладу вищої освіти: включення студентської молоді у творче активуюче середовище і розвивальні ситуації; досягнення відкритості молоді у процесі спілкування та формування професійної компетентності; активне проживання індивідом нового особистісного досвіду; залучення молоді до самоаналізу і самооцінки власної діяльності; навчання молоді саморегуляції своїх переживань і діяльності; орієнтація на особистість в процесі професійної соціалізації; система безперервної освіти.

Виокремлено вісім рівнів духовного розвитку індивідуальності кожного представника студентської молоді, важливих для його професійної соціалізації: рівень біологічного індивіда; рівень психофізіологічного індивіда; рівень психічного індивіда; рівень соціального індивіда; рівень особистості як суб'єкта вольової дії; рівень континуального інтуїтивного розуму, свободи волі; рівень співчуття і співпереживання, душевної чуйності й любові; рівень трансцендентності.

Акцентовано увагу на основних концепціях визначення духовних цінностей професійної соціалізації студентської молоді у руслі гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.).

Ключові слова: *духовність, особистість, студентська молодь, соціалізація, професійна соціалізація, заклад вищої освіти.*

Постановка проблеми. Успішна професійна соціалізація студентської молоді є важливим ідеалом, якого необхідно дотримуватися організаторам процесу професійної підготовки; її духовні основи становлять вищі цінності (істина, добро, краса, справедливість, свобода) та предмети духовної культури, в яких ці цінності мають своє відображення (наука, мистецтво, художня творчість). Управління духовними цінностями є ознакою сталого розвитку як особистості, так і соціуму; чим більше зусиль здійснює студентська молодь для задоволення духовних потреб, тим вищим є рівень її культури й професійної соціалізації.

Сучасна криза освіти й культури обумовлена втратою людиною почуття зв'язку з природою і утворенням штучного світу, в якому вона є господарем. Сформувався новий світогляд, несумісний з існуванням самої цивілізації. Криза цивілізації є кризою того світогляду, яким керується система освіти ось уже триста років. Сьогодні суть змін в освіті полягає в посиленні апологетики штучного світу. Комп'ютери, Інтернет, віртуальні

технології все більше замінюють природу її моделлю (Стрельніков, 2019, с. 76-84; Стрельніков, 2018, с. 278–283).

На Заході популярною стає філософія «світ як текст» – світ є текстом, тобто таким, яким ми його сприймаємо. В епоху постмодернізму Людина є підкорювачем світу, сприймає ідеологію життя у штучно створеному світі. Ця тенденція – наслідок еволюції матеріалізму й атеїзму, є дуже небезпечною. Розуміння, того що цивілізація стоїть перед загрозою загибелі, не веде до утворення нових ідей і методів, зокрема, й до професійної соціалізації молоді. Навпаки, виникає нове світобачення, яке посилює кризу цивілізації.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідження духовних основ успішної професійної соціалізації студентської молоді може базуватися на теоретико-методологічних працях С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя та ін.; працях з професійного розвитку і соціалізації майбутнього фахівця Л. Вікторової, Р. Гуревича, О. Гури, О. Дубасенюк, М. Михайліченка, Г. Ржевського, В. Стрельнікова, Н. Тверезовської, Л. Хомич та ін.; роботах із духовного розвитку і культури особистості М. Карп'юк, Л. Кравченко, Е. Помиткіна, Г. Сагач, Р. Шулігіної та ін.

Стосовно духовних цінностей професійної соціалізації нами з'ясовано, що вітчизняні дослідники (І. Бех, М. Боришевський, Л. Максимов, Е. Помиткін та ін.) особливої уваги надають аналізу духовних цінностей, їхнього виробництва, збереження, поширення та класифікації. Значний внесок у розвиток проблеми духовних цінностей зробили представники гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.).

Аналіз наукових праць вітчизняних авторів, разом із тим, показав недостатню увагу дослідників до питання духовних основ професійної соціалізації студентської молоді.

Філософське, психолого-педагогічне узагальнення тенденцій духовного розвитку свідчить, що порятунком може стати рішуче спрямування на успішну професійну соціалізацію всієї системи вищої професійної освіти, але для цього потрібно розробити нову концепцію професійної соціалізації, у якій слід вказати: як здійснювати професійну підготовку (технології), що вивчати (зміст) та які умови забезпечити для успішної професійної соціалізації молоді.

Зважаючи на вищезазначене, **метою статті** став теоретичний аналіз духовно-світоглядних основ, які можуть бути обрані як оптимальні варіанти у професійній підготовці студентської молоді в сучасних умовах інформаційного суспільства. **Завдання дослідження:** 1) визначити сутність основних понять дослідження – «духовність», «професійна соціалізація», «заклад вищої освіти», «релігійна соціалізація»; 2) виділити умови професійної соціалізації студентської молоді в освітньому просторі закладу вищої освіти; 3) виокремити рівні духовного розвитку індивідуальностей студентської молоді; 4) акцентувати увагу на актуальних концепціях визначення духовних цінностей професійної соціалізації студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо виклад суті й результатів нашого дослідження з *першого завдання* – визначення сутності основних понять дослідження – «духовність», «професійна соціалізація», «заклад вищої освіти», «релігійна соціалізація».

Духовність є категорією буття людини, що виражає її здатність до творення культури і самотворення (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 120-121); духовність є індивідуальною вираженістю у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання і соціальної потреби жити, діяти «для інших» (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 122).

Українські дослідники І. Зязюн і Г. Сагач пов'язують духовну особистість з розумною, вважають, що на сучасному етапі «людина розумна» виявилася нездатною долати усілякі кризи життя, тому загострився інтерес до «людини духовної», яка ставиться до цих проблем по-новому, усвідомлюючи необхідність абсолютних ідеалів і цінностей з метою уникнення глобальної катастрофи. На їхню думку, без культури духовність людства загине (Зязюн, & Сагач, 1997). Водночас дослідники (Л. Вікторова, М. Михайліченко, Г. Ржевський, Н. Тверезовська підкреслюють, що процес прояву,

формування, самореалізації і розгортання душевно-духовних якостей людини відбувається у суспільній життєдіяльності, політичній і професійній діяльності. Тут, відзначають науковці, переважно відбувається розвиток і реалізація особистості як соціального виміру людини, а вже через цю діяльність – індивідуальність.

«Професійною соціалізацією» є засвоєння людиною певної професії, здобуття специфічного рольового знання, коли професійна роль пов'язана з розподілом праці (Р. Шулигіна). Зважимо також на особливість свідомості сучасного студента, яка є надзвичайно суперечливою: по-перше, у суспільному житті має місце висока індивідуальна, колективна й масова активність, енергійність, діловитість; по-друге, присутній конформізм, страх, нездатність протистояти й успішно пристосовуватись до змінних соціальних умов буденного і професійного життя. «Заклад вищої освіти» є інституцією професійної соціалізації особистості студента, пов'язаним з вибором ним фаху, поглибленням його світогляду і остаточним закріпленням фахової соціальної ролі (Р. Шулигіна).

Поняття «релігійна соціалізація» розглядається як процес, за допомогою якого соціум передає від покоління до покоління систему релігійних знань, орієнтації, настанов, набутих за період життєтворчості людства, нації, індивіда (Л. Вікторова, М. Михайліченко, Г. Ржевський, Н. Тверезовська (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 148).

Аналізуючи поняття «релігійна соціалізація», відзначимо такі реалії сучасності: а) очевидність ідеї, протилежній сучасній катастрофічній світоглядній позиції; б) загальна криза цивілізації і криза секулярної культури, що означає повернення людини до релігії; в) відокремленість церкви від держави й водночас існування православних, мусульманських, єврейських шкіл, інститутів, університетів.

У навчанні науковим знанням і в релігійній соціалізації є велика різниця. Навчити людину можна, давши знання навіть примусово, але не можна примусити вірити. Тому потрібна концепція духовної професійної соціалізації, яка допоможе молоді позбутися від одностороннього світосприймання, відкривши шлях вільному пошуку світогляду. Ця концепція має сприйматися самою студентською молоддю. Потрібно знайти таку світоглядну модель, керуючись якою студент міг би відмовитися від антропоцентризму і соціалізувати себе, вибравши близьку для себе світоглядну позицію (Лебедик, 2009, с. 85).

Релігія є однією з форм суспільного життя, суспільної свідомості певних соціальних груп і особистостей, релігія допомагає людині спілкуватися не з реальністю, і з якою стикаємося повсякденно, а з тією, яка лежить за межами повсякденного досвіду. Релігія є особливою сферою прояву психіки людини, пов'язаною з пошуком людиною духовної і психологічної ніші, ідейних та інших орієнтирів, яка функціонує у формі вірувань і практичних дій, до яких звертається людина тоді, коли сама власними силами не здатна вирішити свої повсякденні проблеми у боротьбі за своє існування у важких умовах навколишнього реального світу (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 140).

Доречно звернути увагу на наведену дослідниками (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 144) типологію релігійних особистостей, на яку орієнтуються віряни: а) містик – тип вірянина, який прагне відволіктися від навколишнього світу та його впливу, є найчастіше індивідуалістом, одинаком; б) пророк – особистість, яка має інтенсивний, хоча й нерегулярний релігійний досвід; на відміну від містика він весь час з людьми; в) священник – посередник між людиною і Богом, основна функція якого полягає у правильній вибудові порядку богослужіння за релігійними канонами; він набуває свого авторитету завдяки спеціальному релігійному навчанню і підготовці; г) реформатор – особистість, яка, перебуваючи в межах тієї чи іншої релігійної традиції, прагне перетворити цю традицію згідно власного релігійного досвіду; д) чернець – член релігійної громади, який відокремився від світського життя в особливе освячене релігією місце, щоб присвятити себе традиційно-релігійному способу життя і дотриманню

високих моральних і обрядових вимог; е) чернець-відлюдник – людина, яка прагне, через відокремлене життя у безлюдному місці з суворою природою, досягти очищення душі та інтенсивного релігійного досвіду; ж) святий – особистість, яка втілює в тій чи іншій формі в очах релігійної громади ідеал досконалості; з) теолог – тип інтелектуала-теоретика, який висловлює вірування певної релігійної спільності в концептуально-раціональній формі; к) основоположник релігії – особистість, яка за своїм масштабом набагато перевершує всі попередні типи, її релігійний досвід настільки унікальний і інтенсивний, що вона стає основою нової релігії.

У молодіжному середовищі релігійні процеси проявляються в основних трьох тенденціях: а) зростає релігійність – збільшується кількість вірян, хрещень, вінчань, учасників різних релігійних обрядів; б) партії християнської і особливо ісламської віри мають чимало молодих послідовників людей, у масових заходах беруть участь підлітки; в) серед юнацтва і підлітків зростає інтерес до релігії, який по-різному проявляється, зокрема у відвідуванні занять недільних шкіл, факультативів з історії релігії тощо (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 149).

Отже, релігія відіграє важливу роль в житті соціуму, вона є мезофактором соціалізації молоді. Соціальними функціями релігійних конфесій є, як правило, виховна, правова і політична. В Україні соціальна діяльність діючих українських релігійних конфесій є багатовекторною. В умовах російської воєнної агресії релігійні організації насамперед докладають зусиль до допомоги ЗСУ, перевезенню й лікуванню поранених, розв'язанню проблем вимушених переселенців і соціально незахищених верств населення: забезпечують медичне лікування; облаштовують пункти безкоштовного харчування; організують літній відпочинок дітям з бідних сімей, сиротам та інвалідам; допомагають школам, будинкам-інтернатам, медичним закладам; створюють при храмах і монастирях дитячі будинки, школи-сиротинці, соціально-реабілітаційні центри для нарко- та алкозалежних, хворих на СНІД; займаються духовною опікою громадян, які перебувають у виправних закладах тощо. Християнські конфесії розгортають волонтерський рух, створюються невеликі групи вірян, які надають адресну соціально-медичну та патронажну допомогу пораненим, інвалідам, хворим, людям похилого віку, дітям-сиротам, опікуються засудженими в місцях позбавлення волі тощо (Вікторова, Тверезовська, Михайліченко, & Ржевський, 2017, с. 150).

Виконання *другого завдання* дослідження дало змогу, спираючись на наші попередні дослідження (Лебедик, 2020, с. 55–63; Лебедик, 2009, с. 84–86; Лебедик, 2017, с. 495–500), виділити найбільш значимі умови професійної соціалізації студентської молоді. Серед них: а) включення студентської молоді у творче активуюче середовище і розвивальні ситуації; б) досягнення відкритості молоді у процесі спілкування та формування їхньої професійної компетентності; в) активне проживання молоддю нового особистісного досвіду; г) залучення молоді до самоаналізу і самооцінки своєї діяльності; д) навчання молоді саморегуляції своїх переживань і діяльності (Шулигіна, 2021).

Орієнтація на особистість в процесі професійної соціалізації покликана забезпечити створення середовища спілкування, адекватного для особистісного і професійного творчого зростання студента. Провідними цінностями має стати не просте засвоєння норм і вмінь поведінки, а гуманність взаємин, свобода прояву власного Я, культивування професійної індивідуальності, усвідомлена культура поведінки, творче професійне самовираження.

Умовою професійної соціалізації є також система безперервної освіти, яка охоплює людину протягом всього професійного життя: від початку її прилучення до сучасної культури через набуття загальної і спеціальної професійної освіти до розвитку рефлексивних здібностей, професійних творчих можливостей, що забезпечують удосконалення професійної майстерності, творчого розвитку особистості, збагачення знань через обмін досвідом у процесі спілкування із фахівцями, поглиблення професійної рефлексії (Шулигіна, 2021).

У цілому, загальносвітова тенденція переходу людства до нової стадії – інформаційного суспільства вимагає усвідомлення молодим поколінням пріоритетів загальнолюдських цінностей. Однак у закладах вищої освіти України поки що гострою залишається суперечність між раціональною парадигмою процесу професійної підготовки і професійної соціалізації, зорієнтованою на понятійно-логічну свідомість студентської молоді (абсолютизація цінності раціональних наукових знань), та ірраціональною суттю змісту духовності, підґрунтям якої є субстанціональні інтуїції суб'єктивного ядра індивіда, його ціннісно-сміслова свідомість. Вирішення означеної суперечності вимагає відповіді на питання: які духовно-світоглядні основи можуть бути сьогодні обрані як оптимальні варіанти у професійній соціалізації? Адже в світі жодна система освіти не вчить людину жити і діяти відповідно до універсальних законів Природи і Космосу, а їх загальна суть полягає в тому, що будь-яка діяльність людини має бути одухотвореною і піднесеною (Стрельников, 2002, с. 182).

Тому в центрі уваги закладів вищої освіти має бути духовний світ індивідуальності кожного представника студентської молоді, розвиток його духовного потенціалу, здібностей, можливостей творчої самореалізації. Духовний потенціал закладів вищої освіти має об'єднувати в єдине ціле духовні сили студентської молоді, можливості їхньої актуалізації в цілеспрямованій духовній діяльності, ґрунтуватися на духовному досвіді, включати їхню професійну компетентність і професійну соціалізацію, які відображають загальний рівень духовного розвитку особистості.

З цієї позиції духовний потенціал є феноменом активності суб'єкта, спрямованої на формування значень, які визначають семантичне поле культури, духовний досвід професійної соціалізації. А оскільки духовна індивідуальність студентської молоді зростає, коли закріплені в нормах духовні цінності стають невід'ємною частиною їхньої суб'єктивної реальності, то саме нормативно-регулятивні механізми спрямовують духовну активність особистості студента на досягнення мети професійної соціалізації, врівноважують її можливості в рамках об'єктивно існуючих норм і цінностей. У сучасних умовах важливо так будувати професійну соціалізацію, щоб вона відповідала критеріям духовності.

Проблемність вирішення означеної проблеми ускладнюється дещо спрощеним розумінням духовності й професійної соціалізації в середовищі аналітиків освіти. Вразливість інтелектуального підходу до розгляду означеної теми полягає в тому, що професійні знання вважаються адекватними лише в узгодженні дії і її рефлексії. Посилює адекватність вирішення досліджуваної проблеми застосування техніки аналізу текстів, рефлексивного забезпечення і методологічних засобів організації інтелектуальних процедур (Стрельников, 2002, с. 183).

Власне, соціальне середовище професійної соціалізації студентської молоді є цілісною єдністю соціальних, психологічних і педагогічних умов, у яких: а) відбувається набуття нею соціального досвіду, засвоєння певних професійних норм, властивих соціуму професійних цінностей, способу життя; б) молодь знаходить своє професійне покликання, обирає способи самопізнання, самовираження, самоосмислення, самовдосконалення, самореалізації, професійної соціалізації.

Виконуючи *третє завдання*, виділимо вісім рівнів духовного розвитку індивідуальності кожного представника студентської молоді, важливі для його професійної соціалізації: 1) рівень біологічного індивіда; 2) рівень психофізіологічного індивіда, або рівень виживання; 3) рівень психічного індивіда, або рівень емоцій, пристрастей і бажань; 4) рівень ієрархії мотивів, рівень дискретного дискурсивного мислення, рівень соціального індивіда; 5) рівень особистості як суб'єкта вольової дії; 6) рівень континуального інтуїтивного розуму, рівень свободи волі; 7) рівень співчуття і співпереживання, рівень душевної чуйності і любові; 8) рівень трансцендентного.

На перших трьох рівнях духовності, які входять у нижче «Я» особистості з ведучою смисловою мотивацією егоцентричного володіння, критичні переживання (стрес,

фрустрація, внутрішній особистісний конфлікт) найчастіше є внутрішніми спонтанними реакціями на порушення рівноваги з навколишнім світом (дезадаптація). Професійна соціалізація студентської молоді відбувається через відчуження духу від тіла, емоцій та пристрастей, картини світу і, водночас через підведення їх під контроль волі особистості як здатності до породження дії на основі інтелекту. На четвертому, перехідному рівні духовності перехід до вищого «Я» відбувається через творення заново ієрархії смислів, розвиток мотиваційного контролю, конверсії особистості. На останніх трьох особистісних рівнях духовності, які входять у вище «Я» з ведучою смисловою мотивацією світоцентричного буття, критичні переживання звернені до зовнішнього світу, породжуються безпосереднім дієвим ставленням особистості до світу, до іншої людини, до абсолюту; в породженні дії за цим відношенням відбувається смислове становлення особистості (її саморозвиток). Критичні переживання вищих рівнів духовності частіше є проявом добровільного порушення рівноваги зі світом принципово новою метою (якою особистість виходить за межі своїх операційних можливостей) та ініціативного вольового напруження при породженні дії (Стрельніков, 2002, с. 211).

Професійна соціалізація і саморозвиток особистості студентської молоді можливі тоді, коли є доволіно сформовані, актуально неусвідомлювані але актуально контрольовані психічні механізми саморозвитку (релаксація, антиципація, рефлексія, децентрація, медитація, емпатія, інтроєкція). У практичній психології є великий вибір методик для розвитку необхідного психічного механізму (методи психічної саморегуляції; ігрові, дискусійні методи; екзистенціальні, медитативні, сенситивні, трансперсональні тренінги). Розвиток студентської молоді і професійна соціалізація передбачають ініціативне порушення нею рівноваги зі світом, прагнення до мобілізації своїх ресурсів, що збільшує можливості реалізації студента як особистості.

Із зростанням рівнів духовності нижчого «Я» внутрішні критичні переживання з психофізіологічних (стрес) стають все більш психічними (фрустрація), соціально-свідомими (внутрішній особистісний конфлікт) і особистісно-смисловими (криза особистості). Із просуванням рівнями духовності на передній план виходять більш вищі цінності і зменшується егоцентризм («влада – володіння» у психофізіологічного індивіда, «користь – корисність» у психічного індивіда, «істина – істинність» у свідомого соціального індивіда, «свобода – вільність» у особистості як суб'єкта вольової дії, «краса» на рівні свободи волі, «добро» на межі співпереживання і співчуття, «віра» на рівні трансцендентного). Смислові поля вищого «Я» базуються на вищих цінностях (краса, добро, віра) і проявляються у смислових відношеннях до світу, до іншої людини, до абсолюту (Стрельніков, 2019, с. 76-84; Стрельніков, 2002, с. 214).

Нижче «Я» і вище «Я» особистості взаємопов'язані і невіддільні одне від одного. Кожний наступний рівень не тільки включає свої можливості, а й підпорядковує собі нижчі, перетворює ієрархію мотивів особистості, виводить особистість за межі самої себе (якщо сформований наступний психічний механізм саморозвитку). Студент у своєму розвитку може досягти найвищих рівнів духовності професійної соціалізації. Саморозвиток особистості як ініціативний саморух за рівнями духовності професійної соціалізації здійснюється спочатку ідеально (думкою) завдяки принципово новій меті як новий ідеальний мотив, але дійсним він стає через розвиток волі особистості як здатності породжувати дію на основі задуму. Засобами розвитку духовного світу студентської молоді і, водночас, засобами професійної соціалізації і творення себе як особистості на цьому шляху є психічні механізми саморозвитку (Стрельніков, 2019, с. 76-84).

Виконання *четвертого завдання* дослідження дало змогу дослідити розвиток проблеми цінностей у основних концепціях визначення духовних цінностей професійної соціалізації студентської молоді, зокрема, у руслі гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.).

Так, А. Маслоу, розуміючи під цим поняттям результат психічних особливостей індивіда, поділяє їх на дві основні групи: ті, що поєднані з вищим буттям – «Б-цінності»

(краса, істина, розвиток, самоактуалізація та ін.) та дефіцієнтні, гомеостатичні «Д-цінності» (сон, відпочинок, спокій та ін.). Останні, на його думку, не є головним показником здоров'я особистості. Ним же є самореалізація, яка надає смисл людській життєдіяльності.

Концепція Г. Олпорта розглядає ідею про суть ціннісних орієнтацій як провідних елементів структури особистості; виділяється шість їхніх типів: теоретичний, економічний, естетичний, соціальний, політичний та релігійний; вони ж «присутні у кожного, але у різній пропорції, і одна з них домінує над іншими, визначаючи філософію життя людини» (Стрельников, 2019, с. 76-84).

Основні положення концепції К. Роджерса щодо природи цінностей є такими: властивий людині ціннісний процес базується на довірі до мудрості цілісного Я (організму як єдності всіх усвідомлюваних і неусвідомлюваних процесів), а не якоїсь його частини (свідомості, інтелекту та ін.); ефективність цього процесу пропорційна відкритості людини своєму внутрішньому досвіду; чим вищим є рівень відкритості людини, тим більша спільність людських цінностей; загальні цінності є гуманістичними та конструктивними, вони пов'язані з удосконаленням суспільства та людини, з виживанням і подальшою еволюцією її як виду; універсальні цінності дійсно існують, але в автентичному досвіді життя особистості, тому необхідно створювати відповідні умови для їхнього розвитку.

Сучасною наукою цінність характеризується як: термін, що означає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного; особливе суспільне відношення, завдяки якому потреби та інтереси індивіда або соціальної групи переносяться на світ речей, предметів, духовних явищ, надаючи їм певних соціальних властивостей, прямо не пов'язаних із утилітарним призначенням цих речей, предметів і духовних явищ; будь-який предмет, у тому числі й ідеальний, що має життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, верстви населення, людства), причому в широкому розумінні цінністю можуть виступати абстрактно привабливі смисли або ситуативні цінності, стабільно важливі для індивіда конкретні матеріальні блага, а у вузькому – ототожнюються з духовними ідеями, які виражаються поняттями високого ступеня узагальнення; властивість того чи іншого суспільного предмета задовольняти потребу, бажання, інтереси соціального суб'єкта; характеризує його особистісний смисл для окремої людини та соціально-історичне значення для суспільства.

Висновки. Проведене з'ясування духовно-світоглядних основ, які можуть бути обрані як оптимальні варіанти професійної соціалізації в сучасних умовах інформаційного суспільства, та основних концепцій визначення духовних цінностей професійної соціалізації студентської молоді дозволяє стверджувати, що цей феномен є багатоаспектним, адже, чим він більш об'ємний і актуальний, тим ширшим є діапазон його дефініцій. Духовні основи успішної професійної соціалізації молоді характеризуються різними формами існування та найчастіше розкриваються через відображення у соціальній реальності сфери належного, значущого, необхідного та корисного. Науковці пов'язують означені духовні основи з мотиваційно-потребнісною сферою особистості та підкреслюють необхідність зваженого ставлення до них.

Узагальнення розуміння професійної соціалізації студентської молоді різними авторами дає змогу виділити такі основні положення: духовні основи успішної професійної соціалізації є показником рівня культури студентської молоді; духовні цінності тісно пов'язані з діяльністю та соціальним буттям студентської молоді; вони є орієнтирами у змінних професійних, соціокультурних, економічних умовах; за допомогою духовних цінностей студент визначає суб'єктивне ставлення до довкілля, успішної професійної соціалізації.

Розглянуті нами підходи до духовних засад успішної професійної соціалізації молоді, незважаючи на їхні суттєві відмінності, мають одну спільну ознаку: розмежування вічних духовних цінностей і цінностей утилітарних. Чим вищим є рівень духовного

розвитку особистості представника студентської молоді, тим складнішими є процеси психічної діяльності і тим більш диференційованим і багатшим є його ставлення до професійної соціалізації.

Ознакою професійної соціалізації студентської молоді є те, якими духовними цінностями вона керується для розвитку своєї особистості; від зусиль студентів, спрямованих на задоволення духовних потреб залежить рівень їхньої культури і професійної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

- Вікторова, Л. В., Тверезовська, Н. Т., Михайліченко, М. В., & Ржевський, Г. М. (2017). *Основи соціалізації особистості*. Київ: «ЦП «КОМПРИНТ».
- Зязюн, І. А., & Сагач, Г. М. (1997). *Краса педагогічної дії*. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу.
- Карп'юк, М. Д. (2008, Квітень). Духовно-екологічна культура й компетентність спеціаліста як актуальна проблема освіти XXI століття. В *Проблеми формування фахівців у вищих навчальних закладах України в XXI столітті*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (с. 122-139). Київ: Чайка-Всесвіт.
- Кравченко, Л. М. (2010). Освітній менеджмент і формування загальної культури педагога. *Педагогічні науки*, 3, 53-64.
- Лебедик, Л. В. (2009, Березень). Індивідуалізація педагогічної підготовки магістрів. В *Індивідуалізація навчального процесу на шляху європейської інтеграції вищої освіти України*: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (с. 84-86). Полтава: РВВ ПУСКУ.
- Лебедик, Л. В. (2017). Оцінювання культури вищого навчального закладу через якість здоров'язбережувального середовища. В В. М. Пристинський (Ред.), *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. (Т. 1, с. 495-500). Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».
- Лебедик, Л. В. (2020). Дев'ять кроків становлення гармонійно розвиненої особистості. В В. М. Пристинський (Ред.), *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* (с. 55-63). Слов'янськ-Краматорськ.
- Помиткін, Е. О. (2005). *Психологія духовного розвитку особистості*. Київ: Наш час.
- Соломкіна, М. П., & Лебедик, Л. В. (2022). Виховна робота в студентській групі в умовах інформаційно-технологічного суспільства. В О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера ... Н. Б. Стрийвус (Ред.), *Неперервна освіта як засіб професійного зростання педагога* (с. 236-240). Тернопіль: ТОКІППО.
- Стрельніков, В. Ю. (2002). *Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання* (Кн. 1). Полтава: РВВ ПУСКУ.
- Стрельніков, В. Ю. (2014). Професійний розвиток майбутнього фахівця як складник його соціальної діяльності у контексті сучасної соціокультурної ситуації. В С. П. Архипова (Ред.) *Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми* (с. 19-46). Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І.
- Стрельніков, В. Ю. (2016). Теоретико-методологічні основи формування духовної культури майбутнього вчителя. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 2, 38-43.
- Стрельніков, В. Ю. (2018). Духовний світ індивідуальності студента. В Л. В. Помиткіна, Т. В. Вашека, & О. М. Ічанська (Ред.), *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій* (с. 278-283). Київ: Аграр Медіа Груп.

- Стрельніков, В. Ю. (2019). Виховання духовних цінностей учнівської молоді як основи здоров'я особистості. В В. М. Пристинський (Ред.), *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* (с. 76-84). Слов'янськ-Краматорськ.
- Шулигіна, Р. (2021). *Особливості професійної соціалізації студентської молоді в освітньому просторі ВНЗ*. Взято з <https://ird.npu.edu.ua/files/shulygina.pdf>.

REFERENCES

- Karp'iuk, M. D. (2008, April). Dukhovno-ekolohichna kultura y kompetentnist spetsialista yak aktualna problema osvity XXI stolittia [Spiritual and ecological culture and competence of a specialist as an actual problem of education of the 21st century]. In *Problemy formuvannia fakhivtsiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy v XXI stolitti [Problems of formation of specialists in higher educational institutions of Ukraine in the 21st century]*: Proceedings of the Scientific Conference (pp. 122-139). Kyiv: Chaika-Vsesvit [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M. (2010). Osvitnii menedzhment i formuvannia zahalnoi kultury pedahoha [Educational management and the formation of the teacher's general culture]. *Pedahohichni nauky*, 3, 53-64 [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2009, March). Indyvidualizatsiia pedahohichnoi pidhotovky mahistriv [Individualization of pedagogical training of masters]. In *Indyvidualizatsiia navchalnoho protsesu na shliakhu yevropeiskoi intehratsii vyshchoi osvity Ukrainy [Individualization of the educational process on the path of European integration of higher education of Ukraine]*: Proceedings of the International Scientific Conference (pp. 84-86). Poltava: RVV PUSKU [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2017). Otsiniuvannia kultury vyshchoho navchalnoho zakladu cherez yakist zdorov'iazberezhuvального середовища [Evaluation of the culture of a higher educational institution through the quality of the health-preserving environment]. In V. M. Prystynskyi (Ed.), *Vzaiemodiia dukhovnoho y fizychnoho vykhovannia v stanovlenni harmoniino rozvynenoї osobystosti [The interaction of spiritual and physical education in the formation of a harmoniously developed personality]*. (Vol. 1, pp. 495-500). Slov'iansk: DVNZ «Donbaskyi derzhavnyi pedahohichni universytet» [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2020). Dev'iat krokiv stanovlennia harmoniino rozvynenoї osobystosti [Nine steps of becoming a harmoniously developed personality.]. In V. M. Prystynskyi (Ed.), *Vzaiemodiia dukhovnoho y fizychnoho vykhovannia v stanovlenni harmoniino rozvynenoї osobystosti [The interaction of spiritual and physical education in the formation of a harmoniously developed personality]* (pp. 55-63). Slov'iansk-Kramatorsk [in Ukrainian].
- Pomytkin, E. O. (2005). *Psykholohiia dukhovnoho rozvytku osobystosti [Psychology of spiritual development of personality]*. Kyiv: Nash chas [in Ukrainian].
- Shulygina, R. (2021). *Osoblyvosti profesiinnoi sotsializatsii studentskoi molodi v osvithomu prostori VNZ [Peculiarities of professional socialization of student youth in the educational space of universities]*. Retrieved from <https://ird.npu.edu.ua/files/shulygina.pdf> [in Ukrainian].
- Solomkina, M. P., & Lebedyk, L. V. (2022). Vychovna robota v studentskii hrupi v umovakh informatsiino-tekhnologichnoho suspilstva [Educational work in a student group in the conditions of information technology society]. In O. M. Petrovskyi, V. S. Mysyk, I. M. Vitenko, O. I. Kohut, Yu. Ch. Shainiuk, T. V. Mahera ... N. B. Stryvus (Eds.), *Neperervna osvita yak zasib profesiinoho zrostantia pedahoha [Continuing education as a means of professional growth of a teacher]* (pp. 236-240). Ternopil: TOKIPPO [in Ukrainian].

- Strelnikov, V. Yu. (2002). *Pedahohichni osnovy zabezpechennia osobystisnoho i profesiinoho rozvytku studentiv zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii navchannia* [Pedagogical foundations of ensuring personal and professional development of students by means of innovative learning technologies] (Vol. 1). Poltava: RVV PUSKU [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2014). Profesiyni rozvytok maibutnoho fakhivtsia yak skladnyk yoho sotsialnoi diialnosti u konteksti suchasnoi sotsiokulturnoi sytuatsii [Professional development of the future specialist as a component of his social activity in the context of the modern socio-cultural situation]. In S. P. Arkhypova (Ed.) *Sotsialno-pedahohichna diialnist v umovakh transformatsii suspilstva: teoretychni ta prykladni problemy* [Socio-pedagogical activity in the conditions of the transformation of society: theoretical and applied problems] (pp.19-46). Cherkasy: FOP Hordiienko Ye. I. [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2016). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia dukhovnoi kultury maibutnoho vchytelia [Theoretical and methodological foundations of the formation of the spiritual culture of future teachers]. *Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 2, 38-43 [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2018). Dukhovnyi svit indyvidualnosti studenta [The spiritual world of the student's individuality]. In L. V. Pomytkina, T. V. Vasheka, & O. M. Ichanska (Eds.), *Indyvidualnist u psykhologichnykh vymirakh spilnot ta profesii* [Individuality in psychological dimensions of communities and professions] (pp. 278-283). Kyiv: Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2019). Vychovannia dukhovnykh tsinnosti uchnivskoi molodi yak osnovy zdorov'ia osobystosti [Education of spiritual values of student youth as the basis of personal health]. In V. M. Prystynskyi (Ed.), *Vzaiemodiia dukhovnoho y fizychnoho vykhovannia v stanovlenni harmonino rozvynenoj osobystosti* [The interaction of spiritual and physical education in the formation of a harmoniously developed personality] (pp. 76-84). Slov'iansk-Kramatorsk [in Ukrainian].
- Viktorova, L. V., Tverezovska, N. T., Mykhailichenko, M. V., & Rzhovskyi, H. M. (2017). *Osnovy sotsializatsii osobystosti* [Basics of personality socialization]. Kyiv: «TsP «KOMPRYNT» [in Ukrainian].
- Ziazium, I. A., & Sahach, H. M. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii* [The beauty of pedagogical action]. Kyiv: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu [in Ukrainian].

SPIRITUAL BASIS OF SUCCESSFUL PROFESSIONAL SOCIALIZATION OF YOUTH

Lesya Lebedyk,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special Education
and Social Work of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The article reveals the spiritual foundations of successful professional socialization of student youth in the modern conditions of the information society. The author has defined the essence of the following concepts of the research: «spirituality» as a category of human existence that expresses their ability to create culture and self-creation; «professional socialization» as a person's entering a profession, acquiring specific role knowledge, when the professional role is connected with the division of labor; «institution of higher education» as an institution of professional socialization of an individual, connected with their choice of profession, deepening of worldview and final consolidation of professional social role; «religious socialization» as the process which is performed by society to transmit a system of religious knowledge from generation to generation, orientations, guidelines acquired during the life-creating period of humanity, nation, individual.

The conditions of professional socialization of student youth in the educational space of a higher education institution are highlighted. They are the following: the inclusion of student youth in a creative activating environment and developmental situations, achieving openness of youth in the process of communication and formation of professional competence, active living by an individual of a new personal experience, involving young people in self-analysis and self-evaluation of their own activities, teaching youth self-regulation of their experiences and activities, personal orientation in the process of professional socialization, the system of continuous education.

Eight levels of spiritual development of the individuality of each representative of student youth, which is significant for their professional socialization, are distinguished, i.e., the level of the biological individual; the level of the psycho-physiological individual; the level of the mental individual; the level of the social individual; the level of the individual as a subject of volitional action; the level of the continuous intuitive mind, freedom of will; the level of compassion and empathy, emotional sensitivity and love; the level of transcendence.

Attention is focused on the main concepts of determining the spiritual values of the professional socialization of student youth in the direction of humanistic psychology (A. Maslow, G. Allport, K. Rogers, etc.).

Keywords: *spirituality, personality, student youth, socialization, professional socialization, institution of higher education*

Надійшла до редакції 23.11.2021 р.